

zami, ne toliko na njegovo osebno krivdo in dušno hučobijo, ampak na goljufijo z njegovim krstom, ki je vodila in bo spremljala do smrti Otepov komunizem.

Otepov Loiz je danes komunist v rojstni fari, ker je Tepinka prekanila rajnega dobrega našega gospoda in prišvarcala krst in pošteno svetniško ime sv. Alojzija Otepu, ki bi naj bil Peregrin, ker je — kradljivo komunistični potep se danes po prestani

vojni, tako govori staro in mlado po fari sv. Miklaža na Polju.

Te vrste pa sem zaupal javnosti za Božič po končanih volitvah radi tega, da bo znala, da Obso tečani nismo samo posebneži pri volitvah in v politiki, ampak že koj pri prvem zakramentu sv. krsta.

Januš Golec.

Ambrozijanci.

(Doživljaj iz vojne.)

Nikomur na svetu se ni v mirnih časih toliko zabičavalo: Ne kradi! kot ravno vojaku. Koliko in kako sadove je rodila vojaška vzgoja poštenosti, je nam več kot dovolj dokazala doba svetovne vojne.

Odkar je sam Bog pisal s svojim prstom v kamen na Sinajski gori: Ne kradi! pa do danes se ni iz se menda tudi ne bo toliko grešilo proti 7. božji zapovedi, nego se je ravno v skozinsko nepoštenih letih vojne. Danes se niti približno ne da izračunati, kdo vse je stegal predolge tatinske prste po tuji lastnini in kaj vse se je spokradlo ne ravno iz potrebe, ampak samo da se je izmikalo ter ropalo iz nekeke navade, ki je postala pri vojaštvu tekmo vojne že lanko rečemo druga vtelesena tatinska nprav.

Tatinsko grešna plat našega staroavstrijskega vojaštva se je pokazala s svojimi debeločrtnimi marogami koj v začetku vojne pri vstopu na gališka tla.

Ravno jaz sem imel srečo ali smolo, da so me porinili k tržaškemu polku št. 97, ki je dosegel vrhunec slave glede krivega in po vsej postavi prepovedanega pojmovanja med razločkom: To je moje, a to pa tvoje!

Nas tržaške bojovnike so pred pohodom v prvo bitko nastanili v gališki vasi Cucolovce krog gradu kneza Ljubomirskega. Dobri knez Ljubomirski je zemen da slutil, da mu bodo gostovali poštenjakoviči iz Trsta, pa je tudi tako skrbno pospremil grad in njegovo okolico, da nam je prepustil v stan samo gole stene brez bilke slame.

Se onega mokrega večera, ko smo dospeli v ta grad, se je javil našemu polkovniku Šafer iz grada, in prosil gospoda, naj zastraži grajski čebelnjak, ki je kneževi milosti posebno pri srcu in ga je naročil čuvati kot očesno punčico. Naš g. oberst je bil tedaj še poštenjak, ki je dal nekaj na svoje ter polka dobric ime, pa tudi sam Dunaj posvečujoča milost kneza Ljubomirskega mu ni bila neznan, radi tega je sklical častniški posvet: Koga odločiti za stražarja čebelnjaka?

Gospoda pri našem štabu si je bila kmalu edina, da je tržaški Lahon tatinska nepoštenost, ki pa zna tudi skriti in pravočasno utajiti rabo svojih predoljih prstov; iz tega razloga pač ni za paznika — kneževoga čebelnjaka. Stražarski posvet se je koncu konca zedinil, ker so pri polku tudi ljudje češke narodnosti, to je bila naša polkovna muzika, naj se odkažejo tej v stan gospodarski prostori krog čebelnjaka z naročilom, da čuvajo in pazijo na ljubčke knežev milosti čebele in njih sladko imetje — med. Naša godba je dobila povelje zasesti prostore krog res ebsežnega čebelnjaka in stražiti punčico knežev milosti — čebele in med.

V gradišču kneza Ljubomirskega smo bivali, kakor sem že davno opisal v „Vojnih spominih“, od 11. do 18. avgusta 1914. Na 18. avgusta prvega vojne leta smo praznovali rojstni dan rajnega cesarja Franca Jožefa s službo božjo na prostem in parada, potem pa se je začel pohod v prvo bitko.

Ravno v noči od 17. na 18. avgusta pa je nekdo prevrnil malodane vse panje knežev milosti, prepodil knežev očesno punčico in si prilastil na nepošten način med. Tako je Šafer javil ono jutro 18. 8. našemu gospodu oberstu na potu, ko smo jezdili na travnik k službi božji in k zadnji paradi. Polkovnik je zagotovil Šaferju najstrožjo preiskavo glede krivcev in odbrzeli smo na prostor proslave rojstnega dne rajnega Franca Jožefa. Pred šotorom, ki je bil postavljen za bogoslužje, smo poskakali raz konj, g. polkovnik se je podal na pregled polka, jaz pa sem se oblačil za daritev sv. maše. Oltar je bil pripravljen, jaz oblečen, častniki in moštvo zbrano krog šotora in stopil sem pred šotor, da spregovorim nekaj besed v proslavo dneva.

Slučajno sem se pa ozrl, predno sem odprl usta, na levo, k'ar mi je obtičal pogled na naših muzikantih. Z bliskavico sem segel po robec za pas, si zamašil usta, sicer bi bil prasnjal v glasen krohot v pričo častniškega zbora in moštva...

Naši pihachi so vam bili vsi zabruhlo zatečeni v obraz, da, nekateri sploh niti gledati niso mogli, ustnice pa so jim bile bolj zabrekle kot afrikanski črncem — od ponočnih pikov čebel, katere so čuvali kot knežev očesno punčico do zadnjega večera našega bivanja na dvoru kneza Ljubomirskega. Smeš me je lomil, da sem ga prikrival s prisiljenim kašljem, kot bi se mi bilo zaletelo pred „navdušenostjo“ besed... pred menoj pa je godrnjal g. oberst svojemu pribočniku:

„Prokleti Ambrozijanci, še kurata so nam zmesali!“

Pa pogoltnil sem smeš, opravil govor in začel s sv. opravilom. Komaj so mi buknili na uho prvi te bol slabotni zvoki godal, me je začel zopet lomiti smeš, da sem krehal pokasljevale kot v najhujši zima. Bili so mi pač vedno pred očmi oni prestrašeni, zabreklo otekli obrazi muzikantov, ki sedaj le z največjo težavo potiska o sapo v godala v zavesti, da so v javen posmeš celemu polku. Ko sem se tako za siko obrnil pri „Dominus vobiscum“, pa mi je oberst zamrmral od nos svoj:

„Prokleti Ambrozijanci!“

Sam Bog mi na štrvi v greh, da ni bila moja prva sv. daritev na odtih galiških tleh bolj resno čestovanstvena. Menda bi se bilo tozadevno godilo vsakemu mlademu duhovniku enako meni, ako bi mu godli pri sv. daritvi očitno razkrinkani tatovi me-

Prva srbska narodna skupščina.

Prva srbska narodna skupščina, izvoljena po točkah predpisih, se je zbrala v Beogradu na dan sv. Andreja, 30. nov. 1858. Ko se je z ustanovitvijo naše države sešla v Beogradu začasna nar. skupščina, so praznovali torej Srbi ravno 60letnico svojega ustavnega življenja. Narodne skupščine so se pa pri Srbih vršile že davno poprej, toda niso bile čisto nič podobne parlamentarnemu zborovanju. Skupščina se je imenoval zbor ljudi, ki so se sešli k skupnemu posvetovanju v kakšni važni zadevi. Ko je leta 1863 Crni Jurij Karadjordje dvignil vstajo zoper Turke, se je zbrala narodna skupščina v Orašcu, ki se je proglasila za glavnega voditelja in je odredila vstajo. Take skupščine so se sestajale pozneje večkrat, ako so nastopile izvanredne okoliščine. Predbivov zanj ni bilo nobenih, kdor je čutil v sebi navdušenje, je vzel puško, pištolo in torbo ter šel zborovati, kričal je, kakor mu je velevalo srce in, ako se mu je zdelo primerno, je v podkrepitev svojih razlogov segel za pas po pištolo. Tudi knez Miloš iz rodbine Obrenovičev, ubijalec in naslednik Crnega Jurija, je skliceval, ako se mu je zdelo, take „narodne skupščine.“ Toda nikari misliti, da je to bilo neke vrste ljudsko zastopstvo, ki je omejevalo samovolje tega kneza Miloša. Stari hajduk bi take omejitve ne trpel in ljudstvo ni občutilo nobene potrebe po ustavnih svobodah. Bil je samodržec, nepismen, toda odločan in premeten človek, ki je pojmoval svojo kneževino, kakor gospodar svoje družine in gospodarstvo, a ljudstvu je ta „očetovski“, četudi močno robati, pa vendar zdravi in krepki način vlade ugajal. Mož je pri tem razvijal tudi zelo hudomušno šegavost. Uradnik njegove kneževine je stal na istem stališču, kakor njegov osebni sluga in lahko ga je rabil za vsako svoje osebne potrebo. Ako ga je obšla hudomušna volja, je visokemu uradniku zapovedal, da se je moral vleči na klop in pandurji so mu jih našteali 25 „na kneževu zdravje“, uradnik jih je pa sprejel brez mrmranja. Slavni francoski potopisec Bone Ami, ki je v onih časih prepotoval Balkan in bil osebni prijatelj Milošev, izraža v svojih spisih začudenje, kako udomačena je batina med Srbii in zatrjuje, da tudi najvišji dostojanstvenik države ne smatra za nič nečastnega, dobiti javno porcijo batin in pripogne z največjo ravnodušnostjo svoje telo na javnem kraju, ako je tako kneževa volja. Nekoč je zvedel knez Miloš, da se po krčmah v Beogradu preveč kvarta in arno je dal raztrohantati po mestu, da bo odslej vsakdo, kdor bo kvartal v krčmi, dobil na javnem trgu 40 batin, krčmar pa, kjer se bo to vršilo, bo obešen pred mestnimi vrati. Ta policijska odredba je najbrže tudi pomagala, vsaj za nekaj časa. Pri takih razmerah seveda tudi „narodna skupščina“ ni mogla imeti velike in svobodne besede. Vrhovni knez je sklical, ako se mu je zdelo, nahiške kneze in odlične duhovnike ter druge ugledne osebe, k posvetovanju, da so tako njegovi ukrepi bili bolj znani med ljudstvom in so se lažje izvršili. Pozneje je dovolil pristop tudi uglednim kmetom in proti koncu njegove vladavine so tudi občine smele pošiljati svoje zastopnike.

Taka skupščina se je zbirala brez vsake ustave in postave, bila je predvsem zborovanje načelnikov ljudstva in odličnih mož, sešli so se, kakor so hoteli, oziroma kakor je bilo všeč knezu. Po odstopu kneza Miloša so se tekem 20 let vršile samo tri narodne skupščine, ki so pa imele izključno revolucionarni značaj. Zborovalo se je pod milim nebom, prišel je, kdor je bil jezen in je hotel iztresti svojo jezo, na dobrem konju in s puško v roki. Govorov ni bilo nobenih, ampak samo vzkliki, poslovnika ni bilo treba nobenega, zapisnikov in tajnikov seveda tudi ne. Tako zborovanje je zamogel obvladati samo, kdor je bil velik demagog, tak človek je pa tudi lahko obračal družal, kakor je hotel. Prva se je vršila leta 1842 v bojnem taboru vojvode Vučiča in ta je pregnala Obrenoviče; druga se je sešla leta 1843 in je proglasila za kneza sina Crnega Jurija, Aleksandra Karadjordjeviča. Tretja je bila sklicana leta 1848 povodom prešara med vojvodom Vučičem in vlado. Skupščina je bila sklicana, da pomore vladi izrodnosti nemirnega in vedno upornega vojvode. Zgodilo se je pa drugače. Mnogoštevilna množica, ki se je sešla od vseh krajev in je bila po olnoma brez vsake discipline in brez vsakega širšega obzorja, je morala podležiti onemu, ki je bil najboljši hujskač, in to je bil stari Vučič. Stvarne razprave so bile seveda nemogoče, zaleglo je samo hujska oče kričanje, in v tem mu ni bil nikdo kos. Pred leti je vrgel na ta način Obrenoviče. Treba je bilo nekoliko povišati davek, ki je bil že itak majhen in se že 20 let ni zvišal. Med tem so pa nastale nove potrebe, treba je bilo urediti sodnije, policije, ustanoviti šole, delati ceste in mostove, same stvari, katerih prej v Srbiji ni bilo. — Vojvoda Vučič zasede konja, v stari srbski narodni noši, s polnim orožjem, ter razvija kratko in jedrnato svoj program: Nobenih davkov, nobene sodnije, nobenih šol itd. Vlada je hotela davek povišati za 1

goldinar od posamezne glave, kar ni bilo mnogo, a Vučičev program je pa bil: „S puško za hruško in v levo cizol!“ — to se pravi: Kdor zahteva novi davek, stopi s puško za hruško in vstrelji ga v levo stran. S takim programom je zmagal Vučič l. 1842, s podobnimi sredstvi je obvladal tudi skupščino leta 1847 in prisilil kneza Aleksandra Karadjordjeviča in njegovo vlado, da se je uklonila in sprejela vse njegove pogoje.

Za časa kneza Aleksandra je vladala Srbijo oligarhija maloštevilnih velikašev, ki so tvorili takozvani državni svet. Knez in ljudstvo so bili napram petnajstotni mož, ki so se za celo življenje postavili v to čast in sami imenovali nove člane, namesto umrlih, popolnoma brez moči. Toda razmere so se razvijale tako slabo, da ni moglo več iti dalje po stari poti. Nastal je prepir med svetom in med knezom, a tudi razmere v državi so postale nevdružne. Odločilo se je torej, da zopet skličejo narodno skupščino, a sedaj so prvič tudi izdelali načrt za volitve in za slovanje, hoteč prepričati, da ne bi se zopet spremeni v burno ljudsko zborovanje, ki bi se dalo voditi od najboljšega hujskača.

Poslanci so bili dvojne vrste, po volitvah in po službi. Po svoji službi so spadali v skupščino predstojniki sodnij, okrožni načelniki, župan Beograda, zastopnik duhovščine iz vsakega okrožja eden in zastopniki samostanov. Drugi so bili izvoljeni in sicer v mestih neposredno, na deželi pa posredno. S pomočjo uradnikov in duhovščine je upala vlada dobiti v skupščini za se ugodneše razporežje. Na 500 davčnih glav se je volil eden poslanec, vseh voljenih poslancev bi moralo biti 376, k temu je prišlo še 63 zastopnikov po poklicu. Stevilo za one razmere zelo visoko. Svetniki, uradniki, duhovniki in menihi so bili od volitve izključeni. Ta določba se je sprejela radi tega, da bi stari Vučič, ki je bil predsednik državnega sveta in torej kot tak uradnik, ne mogel priti v skupščino in narediti iz nje revolucionarnega ljudskega zborovanja, kakor je bilo pred 10 leti, a tudi za to, da bi razni mladi izobraženci, ki so študirali v tujini in sedaj zavzemali mesta po različnih uradih, ne mogli mešati starokopitnih glav s preveč naprednimi nazori. Toda za tajnike je lahko skupščina vzela tudi neposlance, v poštev so prišli predvsem mladi izobraženci, ki so študirali v tujini ter se vrnili domov z liberalnimi nazori. Tako je postala prva narodna skupščina predmet demagogije mladih, v tujem revolucionarnem duhu vzgojenih liberalcev, kakor so jo nekoč obvladovali Vučič in drugi demagogi starega kalibra.

Pravice skupščine so bile zelo omejene. Smela je izreči knezu in vladi svoje želje ter povedati, kaj misli o predmetih, katere bi ji vlada predložila. Vsaka zakonodajna in kontrolna oblast je bila popolnoma izključena.

Slednjič je prišel zgodovinski dan, ko se je sestala prva zakonito urejena narodna skupščina srbska, na dan sv. Andreja, dne 30. novembra 1858. — Narodni zastopniki so prihajali v Beograd v gručah, iz vsakega okraja zase, na konjih in z orožjem, pod vodstvom svojih načelnikov — izgledali so, kakor opeva narodna pesem prihod hajduške čete. Najbolj junaško so izgledali narodni zastopniki iz Užice, katere opisuje tajnik skupščine Grujić tako-le: „Na besnem žrebcu jaše naprej Milivoje Jovanović, načelnik užički, srebrna jabolka od pištol za pasom se belijo kakor mleko, a konju po boku bje sablja s srebrom okovana. Za njim dirja prota (župnik) Gavričo, prekrasne postave človek, in Kaljevič, velika in strašna postava, potem pa po dva in dva poslanci, gorastni ljudje, na ljutih konjih in vsi kakor za ženitovanje oblečeni, a vsi oboroženi, kakor da gredo na vojsko.“ Doslej je vladal v Srbiji popolni absolutizem, knez in državni svet sta upravljala, kakor se jima je ljubilo, sedaj ima prvič priti ljudstvo do besede, a to ljudstvo prihaja na lepih konjih, v polnem orožju — dvignjene glave, kakor zmogovalec.

Skupščina se je sestala in zborovala čisto drugače, kakor so nameravali činitelji, ki so jo sklicali. Ministrski predsednik Ilija Garašanin je hotel z njegovo pomočjo vreči kneza, katerega je osebno sovražil, stari vojvoda Vučič je hotel še enkrat zažareti v demagoškem sijaju, mladi liberalci so jo hoteli izrabiti, da izvojujejo neke liberalne reforme po evropskem uzoru, v skupščino je prišlo mnogo starih pristašev Obrenovičev, katerih volitev je podpirala vlada, da delajo opozicijo proti knezu. Skupščina je postala — plen intrigantov, ki so hoteli vreči kneza, moža, ki je bil najmanj kriv na slabem stanju države in proti kateremu je bilo najmanj nevolje med ljudstvom. Narodna skupščina se je dala nahuškati in je vrgla kneza, končala se je pa, kakor so povzročitelji revolucije na manj pričakovali, da je zopet zasedel prestol stari Miloš Obrenovič, absolutni gospodar in — milostni delilec batin.